

УДК 378.091.2:[616.314-083:005.336.2] (477) (045)

Дмитро Лисиця

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»
ORCID ID 0000-0003-3416-5543

Юлія Лисиця

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»
ORCID ID 0000-0001-5048-8735

Людмила Романишина

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ORCID ID 0000-0002-6026-2614
DOI 10.24139/2312-5993/2022.09-10/204-214

**ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА В ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ З
СЕРЕДНІМ МЕДИЧНИМ ПЕРСОНАЛОМ**

У роботі розглядаються теоретичні аспекти реалізації компетентнісного підходу в системі вищої медичної освіти України. Акцент зроблено на формуванні комунікативної компетентності, опираючись на деонтологію, медичну етику в співпраці лікаря-стоматолога з асистентами лікаря-стоматолога, гігієністами зубними, техніками зубними. Висвітлені існуючі визначення понять: «комунікативна компетентність», «деонтологія», «медична етика». Також у статті розкрито питання основних принципів, яких повинні дотримуватися всі члени стоматологічного колективу. Визначено ключові моменти в спілкуванні, поведінці лікаря-стоматолога у ставленні до колег, а також його місце в стоматологічній команді. Робота висвітлює дотримання принципів етики та деонтології між медичними працівниками та пацієнтом.

Ключові слова: комунікативна компетентність, підготовка лікарів-стоматологів, деонтологія, медична етика, гігієніст зубний, технік зубний, асистент лікаря-стоматолога, груповий тренінг.

Постановка проблеми. Лікувально-профілактична діяльність будь-якої сучасної стоматологічної клініки, не важливо якої форми власності, передбачає активну участь усього персоналу, адже медична праця має винятково колективний характер.

Високоєфективна праця стоматологічного колективу неможлива без дотримання одного з найважливіших положень деонтології — установлення етично обґрунтованих і професійно доцільних взаємин між лікарями стоматологами та середнім медичним персоналом: сестрами медичними, асистентами лікаря-стоматолога, гігієністами зубними чи техніками зубними.

Колектив стоматологічної клініки безпосередньо бере участь у наданні медичної послуги, тобто виконує основне завдання, яке стоїть перед закладом охорони здоров'я. Виконання цієї важливої задачі залежить не лише від професійної підготовки, а й від морально-

етичних якостей кожного співробітника, ступеня засвоєння та практичного дотримання етичних норм і правил у процесі професійних взаємин між членами колективу.

Взаємостосунки лікарів-стоматологів між собою та колегами середньої медичної ланки є найважливішою складовою медичної деонтології. Кожний медичний колектив є неоднорідним і має свій, відмінний від інших, соціальний і професійний склад.

Саме тому важливо формувати ще на етапах до дипломної освіти майбутніх лікарів-стоматологів одну з важливих складових професійної компетентності – комунікативну компетентність, беручи за основу медичну етику та деонтологію.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення питання етики та деонтології відображаються у працях: О. Авраменко, Б. Віленського, О. Грандо, В. Єхалова, Н. Касевича, З. Масного, П. Назар, В. Хомутова та багатьох інших. Дослідженням питання формування комунікативної компетентності фахівців різних спеціальностей займалися: Т. Бутенко, С. Бухальська, І. Данченко, О. Касаткіна, І. Козубовська, О. Краєвська, С. Макаренко, В. Назаренко, А. Хом'як, В. Черевко та ін. Професійній комунікативній компетентності лікарів присвячені праці вчених: Н. Біденко, С. Бойцанюк, О. Борисюк, М. Дем'ячук, І. Кінаш, Ю. Коленко, О. Ліновицька, Н. Лохматова, Н. Манащук, О. Остапко, І. Скрипник, О. Шешукова та інші.

Водночас проблема формування комунікативної компетентності як складової професійної підготовки лікарів медичного фахівця й сьогодні залишається актуальною. Навіть за великої кількості досліджень, питання формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів як складової професійної компетентності при взаємодії з середнім медичним персоналом вивчено не достатньо.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів стоматологів, опираючись на засади медичної етики при взаємодії з середнім медичним персоналом.

Методи дослідження. Під час дослідження було використано такі методи: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; систематизація, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Вивчення поняття «комунікативна компетентність» розпочалося ще в 60–70-х рр. ХХ сторіччя. На сьогодні існує велика кількість досліджень, присвячених цій проблемі,

але науковці постійно вказують на виняткову важливість і точність визначення цього терміну, адже представники різних галузей знань трактують це поняття з позиції власних інтересів і підкреслюють у ньому те, що є суттєвим для власної науки.

Поняття «комунікативна компетентність» (від лат. *communico* – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся і *competens* (*competentis*) – здатний) означає сукупність знань про норми й правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів і т. ін. (Бусел, 2005, с. 107). Комунікативна компетентність також розглядається як система внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій, виділяються її орієнтуючий і виконавчий складники, і як адекватна взаємодія із соціальними об'єктами та їх диференційоване сприйняття (Головань, 2008).

Науковець О. Овчарук вважає, що комунікативна компетентність – це комплекс особистісних якостей, а саме: здатність до співробітництва, вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях, здатність до взаєморозуміння. Водночас особистість повинна брати активну участь у суспільному житті, формувати соціальні та громадянські цінності, комунікативні навички, зокрема мобільність (у різних соціальних умовах), уміти визначати особисті ролі в суспільстві тощо (Овчарук, 2014, с. 62).

Виходячи із завдань, які ми поставили для розкриття у статті, важливими, на наш погляд, є дослідження Ю. Федоренко, який це поняття розглядає як підготовленість людини до культурного спілкування з іншими людьми (Федоренко, 2002, с. 64).

На думку багатьох учених, набуття комунікативної компетентності передбачає усвідомлення людиною таких аспектів власної особистості, як: техніку власної роботи, власні потреби й ціннісні орієнтації; свої перцептивні вміння, тобто здібність сприймати інших без проявів стійких упереджень по відношенню до тих чи інших особистостей, проблем, соціальних груп, без суб'єктивних спотворень; готовність у зовнішньому середовищі сприймати нове; свої можливості в розумінні цінностей і норм інших культур і соціальних груп; свої психічні стани й почуття у зв'язку з впливом чинників зовнішнього середовища; свої способи персоналізації зовнішнього середовища, тобто ті чинники й причини, відповідно до яких проявляється почуття господаря стосовно якихось елементів зовнішнього середовища (Александрова, 2008, с. 21). Серед структурних складників комунікативної компетентності можна виділити такі:

- сприйняття особливостей характеру іншої людини;

- прагнення до діяльності спілкування; пошук у процесі спілкування індивідуального підходу;
- оцінка своїх якостей, які впливають на взаєморозуміння з іншою людиною та ефективність співробітництва;
- емоційне гнучке ставлення до внутрішнього світу іншої людини;
- здатність відчувати симпатію, повагу та зацікавленість в особистому розвитку людини, яка потребує психологічної допомоги.

Отже, комунікативну компетентність майбутнього лікаря-стоматолога, на основі аналізу й узагальнення наукових праць, визначимо, як сукупність компетенцій, які забезпечують його здатність і готовність до комунікативної діяльності у професії на основі партнерства, взаєморозуміння й співробітництва.

Згідно мети нашого дослідження питання формування комунікативної компетентності лікаря-стоматолога розглядається через призму принципів медичної етики, як регулятора взаємин у медичному колективі.

Аналізуючи Великий тлумачний словник української мови ,нами було визначено, що деонтологія — це вчення про обов'язок медичного працівника, сукупність етичних норм, необхідних йому для виконання своїх професійних обов'язків (Бусел, 2005, с. 87).

На думку Ю. Копачинської, деонтологія — це практичне втілення морально-етичних принципів у діяльність лікаря, середнього й молодшого медичного персоналу (Копачинська, Латенко, 2019, с. 4).

Уперше термін «деонтологія» було введено на початку XIX ст. англійським філософом І. Бентамом, який використав його для позначення вчення про мораль в цілому. У творі «Деонтологія, або Наука про мораль» (1834), він затверджує керівним етичним принципом поведінки принцип корисності. Етичний ідеал, за Бентамом, «найбільше щастя найбільшій кількості людей»; критерій моралі – «досягнення користі, вигоди, задоволення, добра і щастя»; кожна людина прагне збільшити задоволення, що отримується від життя, та, відповідно, зменшити страждання (Ащеулова, Амбросова, Герасимчук, 2021, с. 5).

Водночас деонтологія є розділом етичної теорії, яка тісно пов'язує її з медичною етикою. Медична етика – це наука про систему норм і правил поведінки та морального обліку лікаря й всього медичного персоналу. Мораль регулює ставлення лікаря до пацієнта, здорової людини, до колег, суспільства, держави. Етичні закони

лежать в основі лікарської діяльності, у взаєминах лікаря і пацієнта (Алексєєнко, Лісовий, 2010, с. 14).

Аналіз вище викладених визначень дозволяє стверджувати, що деонтологія та медична етика тісно пов'язані між собою. Для них характерні спільні риси, дотримання схожих принципів та спорідненість відносно об'єктів, на які вони впливають: медпрацівник — пацієнт; медпрацівник — родичі пацієнта; медпрацівник — медпрацівник. Саме дослідження взаємин між медичними працівниками у межах медичної етики та деонтології є метою нашої праці.

Норми, які формують основи медичної етики, визначають взаємини лікарів-стоматологів між собою, а також у відношенні до асистентів, гігієністів зубних, техніків зубних передбачають дотримання толерантності і взаємоповаги. Тобто терпляче ставитись до особистісних особливостей своїх колег. Водночас з боку середнього медичного персоналу повинна бути розумна терплячість до зауважень, пропозицій лікаря-стоматолога, які можуть виникати в процесі співпраці, потрібно уникати надмірної зарозумілості, самолюбства. Недотримання вище викладених умов вказує на низьку загальну культуру медичного працівника, що є результатом його недостатнього морального виховання.

Привітність, взаємоповага, розвинені відчуття відповідальності, товариськості та взаємодопомоги є маркером здатності й готовності до комунікативної діяльності будь-якого медичного працівника, зокрема стоматологічного.

Формування комунікативної компетентності лікарів-стоматологів забезпечує в майбутньому правильну організацію праці й упорядкованість виробничої дисципліни в стоматологічному колективі, що позначиться у формуванні ділових, здорових взаємин між його членами.

Важливо зауважити, що пацієнти дуже тонко відчують стосунки між лікарем і фахівцем середньої медичної ланки. Чи то будуть взаємини з асистентом під час «роботи у чотири руки» або взаємини з гігієністом зубним, який може ділити стоматологічну установку з лікарем-стоматологом, чи співпраця з техніком зубним відносно спільної ортопедичної роботи. Не потрібно забувати про те, що доброзичливі взаємини медичних працівників зміцнюють віру пацієнтів у них, а їхня готовність своєчасно та злагоджено надати необхідну кваліфіковану допомогу підносять авторитет колективу в цілому.

Висока культура взаємин лікаря-стоматолога з колегами ,які безпосередньо підпорядковуються (асистенти лікаря-стоматолога) або знаходяться в однакових робочих площинах (техніки зубні, гігієністи зубні) — це вимогливість до себе, вміння тактовно та у доброзичливій формі звернути увагу своїх колег на їхні недоліки в роботі, а також без образ сприйняти справедливі зауваження щодо себе. Самовпевненість і зарозумілість у діяльності лікаря-стоматолога неприпустимі, в інтересах спільної стоматологічної діяльності треба виявляти максимум такту й самодисципліни.

Водночас лікар-стоматолог є не лише колегою, товаришем по роботі, але й керівником, учителем та наставником. Як очільник лікувально-профілактичного процесу, лікар повинен робити настанови, зауваження у ввічливій формі, без проявів роздратування чи зарозумілості. Однак при виконанні службових обов'язків не слід встановлювати й фамільярних стосунків. Виконуючи керівну, наставницьку роль, лікар-стоматолог зобов'язаний систематично контролювати виконання середнім медичним персоналом його розпоряджень. Важливою умовою, яка виходить з етичних норм – у присутності пацієнтів чи їхніх родичів, інших колег не слід робити зауваження чи то асистенту, чи техніку зубному, гігієністу зубному. Зауважимо, що звертатися до колег, особливо старших за віком, потрібно по імені та по-батькові.

Необхідно виділити важливу деталь при взаємодії молодого, недосвідченого лікаря-стоматолога й до прикладу асистента з багаторічним стажем роботи, ще й не з одним лікарем-стоматологом. Звісно, випускники медичних університетів володіють певним обсягом знань, але не мають досвіду роботи, можуть багато чого повчитися у досвідчених колег середньої ланки, які добре вміють виконувати різні маніпуляції.

Підсумовуючи вище викладене, можна виокремити те, що основу взаємин лікаря-стоматолога та середнього медичного персоналу складає субординація, тобто система службового підпорядкування молодшого за посадою старшому. Також потрібно враховувати особистісні зв'язки між членами команди, які навіть у субординаційній площині може набувати інших якостей, але основною умовою успішної роботи процеси взаємодії повинні не виходити за рамки деонтологічних та професійно-етичних норм.

Пошук і розробка методів навчання, які забезпечують практичне вирішення завдання формування комунікативної компетентності майбутнього лікаря-стоматолога, привернуло нашу увагу до методу групового тренінгу.

Спілкування людей між собою, як елемент комунікації – це надзвичайно складний процес. Саме завдяки груповій взаємодії відбувається прийняття цінностей і потреб інших людей.

Тренінг, на думку вчених – це процес пізнання себе та інших, який необхідно зробити цікавим і неповторним; неформальне, невимушене, конструктивне спілкування; ефективна форма опанування знаннями; інструмент для формування умінь і навичок; форма розширення власного набутого досвіду; спеціальна технологія, яка допомагає краще зрозуміти та усвідомити власний світ, зробити своє життя успішним; керівництво власними бажаннями та діями (Годлевська, 2007).

Метою групового тренінгу є розвиток комунікативної компетентності особистості, тобто здатності індивіда ефективно взаємодіяти з людьми, які його оточують.

На думку О. Тюття, груповий тренінг переслідує ряд цілей:

1) розвиток активної соціально-психологічної позиції учасника тренінгу, тобто здатності людини робити суспільно значущі перетворення у сфері міжособистісних відносин;

2) підвищення психологічної культури як суттєвого аспекту всебічного розвитку індивіда.

Також, такий вид тренінгу дозволяє досягти цілей, а саме:

- опанування певних психолого-педагогічними знань;
- корекція і формування соціально-психологічних умінь та навичок учасників тренінгу;
- усвідомлення цілісності соціально-психологічного буття серед людей;
- розвиток здібності адекватного та повного пізнання себе й інших;
- опанування прийомів декодування психічного повідомлення, яке йде від оточуючих;
- навчання індивідуалізованих прийомів міжособистісного спілкування;
- пізнання групо-динамічних феноменів і усвідомлення своєї причетності до міжособистісних ситуацій, які виникають (Тюття, 2000).

Під час групового тренінгу зі спілкування у концепції формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів, учасники працюють над помилками, які допускають в процесі спілкування, за допомогою вправ та ігор. Це дає змогу більше практикувати, шукати ефективні форми взаємодії між учасниками тренінгу.

Групові тренінги, які можна запропонувати для формування комунікативної компетентності, на думку науковців, складаються з двох груп:

1. Тренінги оформлення зворотного зв'язку, які охоплюють:
 - а) тренінг на розвиток активного слухання;
 - б) тренінг на розвиток знання невербальних засобів спілкування.
2. Рольові тренінги:
 - а) тренінг спілкування в різних ситуаціях;
 - б) тренінг розв'язування конфліктів.

До програми тренінгів з формування комунікативної компетентності повинні входити такі пункти як:

1. Основні закони взаємодії з іншими людьми.
2. Харизма, складові харизми: влада – увага – зрозумілість.
3. Особливості сприймання та засвоєння інформації – рівні засвоєння інформації – бар'єри спілкування та методи подолання цих бар'єрів – сприйняття і передача комунікативних сигналів – особливість отримання зворотного зв'язку від групи – домінуючі канали сприймання інформації.
4. Навички спілкування та комунікативні техніки (Чукавіна, 2018).

Взявши за основу напрацювання Т. Чукавіної з розробки групових тренінгів для формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів нами створена програма тренінгу. Згідно тверджень вченої підґрунтям для програми є те, що психічні властивості особистості в її поведінці, діях, вчинках і проявляються, і формуються.

Побудова тренінгу повинна спрямовуватися на те, щоб у всіх учасників тренінгу виникла потреба контакту з іншими членами освітнього заходу, а навчальна взаємодія викликала б позитивні емоції. Це могло б формувати потребу в позитивному налаштуванні на співрозмовника.

Використання ігрового методу під час тренінгу допомагає зняти суб'єктивні бар'єри, дає змогу розкріпачити людину. Також, створення задач у ігровій формі та їх розв'язування викликають інтерес, який має підтримуватися тим, що учасники усвідомлюють важливість того, що

відбувається саме з ними, а також позитивними емоціями, які з'являються в процесі взаємодії у групі. Важливо у процесі тренінгу стимуляція до усвідомлення себе, самопізнання, що безпосередньо пов'язано з процесом саморозкриття.

Програма тренінгу має передбачати рівність усіх, що означає відсутність особи, яка б навчала, у традиційному значенні цього слова. Тренінг настільки актуалізує традиційні мотиви до навчання, що воно успішно відбувається без зовнішніх примусових засобів; тобто відсутні схвалення і покарання, оцінки, судження, поради, критики. Важливим є застосування хоча й формальної, але стимуляції у вигляді нагороди. У процесі тренінгу повинен бути відсутній шаблон, «рамка», під яку «підганялася» б особистість. Весь процес навчання у групі зорієнтований на отримання індивідуально значущих результатів (Чукавіна, 2018).

На думку Т. Чукавіної, організація та проведення тренінгу визначає головне завданням показати людині її соціальну природу і, таким чином, знизити суб'єктивність у розумінні міжособистісних ситуацій.

На нашу думку, груповий тренінг зі спілкування між студентами, майбутніми лікарями-стоматологами, дозволяє створити оптимальний психологічний клімат в колективі, вдосконалити взаємовідносини між лікарем-стоматологом та медичним фахівцем середньої ланки. Беззаперечно, знання основних принципів та правил ефективного спілкування дозволяє встановлювати якісний особистісний контакт з колегами, гармонізувати відносини у трудовому колективі.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проаналізувавши наукові джерела, ми можемо зробити висновки, що широкий спектр точок зору щодо визначення терміну комунікативної компетентності свідчить про її важливість. Згідно поставленої мети нашого дослідження, нами виокремлено основні поняття, які опираються на деонтологічні та професійно-етичні засади та є важливими у взаєминах лікаря-стоматолога та середніх медичних працівників, а саме: асистентів лікаря-стоматолога, гігієністів зубних, техніків зубних. Нами обґрунтовано необхідність формувати комунікативну компетентність майбутніх лікарів-стоматологів, використовуючи в цьому процесі принципи, які закладені в медичну етику для якісного формування професійної компетентності лікаря-стоматолога з метою подальшої успішної трудової діяльності у стоматологічному колективі.

У процесі подальшої роботи над питанням формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів нами визначено розробку системи тренінгів із взаємодії з середнім медичним персоналом як теоретичного, так і практичного наповнення.

ЛІТЕРАТУРА

- Александрова С.А. (2008). Тексти лекцій з дисципліни "Професійно-комунікативна компетентність" (для студентів 5 курсу всіх форм навчання напряму підготовки "Туризм", спеціальностей 7.050401 – "Туризм", 7.050402 – Готельне господарство). Харків: ХНАМГ. (Aleksandrova S.A. (2008). Texts of lectures on the discipline "Professional-communicative competence" (for students of the 5th year of all forms of education in the direction of training "Tourism", specialties 7.050401 - "Tourism", 7.050402 - Hotel'ne hospodarstvo).
- Алексеєнко А. П., Лісовий В. М. (2010). Соціально-філософські та етичні проблеми медицини. Харків: Колегіум. (Alekseyenko A. P., Lisovyy V. M. (2010). Socio-philosophical and ethical problems of medicine. Kharkiv: Kolehium).
- Ащеулова Т. В., Амбросова Т. М., Герасимчук Н. М. (2021). Деонтологія в медицині. Ч. 1 : метод. вказ. для самост. роботи студентів з курсу за вибором . Харків: ХНМУ. (Ashcheulova T. V., Ambrosova T. M., Herasymchuk N. M. (2021). Deontology in medicine. Part 1: method. order for self works of students from the elective course. Kharkiv: KHNMU).
- Бусел В.Т. (2005). [Великий тлумачний словник сучасної української мови](#) (з дод. і допов.) Ірпінь: ВТФ «Перун». (Busel V.T. (2005). A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with supplements and additions) Irpin': VTF «Perun»).
- Годлевська Д. М. (2007). *Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету* (дис. ... канд. пед. наук. 13.00.05). Київ (Godlevska D.M. (2007). *Formation of professional communicative competence of future social workers in the conditions of a pedagogical university* (PhD thesis). Kyiv
- Головань М. С. (2008). Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*, 3, 23-30. (Holovan' M. S. (2008). Competence and competence: theory experience, theory of experience. *Vyshcha osvita Ukrayiny*, 3, 23-30).
- Копочинська Ю.В., Латенко С.Б. Основи деонтології: навчальний посібник. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/42302/3/Posibnyk_Osnovy_Deontolohii.pdf. (Kopochyns'ka YU.V., Latenko S.B. Fundamentals of deontology: a study guide. Retrieved from: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/42302/3/Posibnyk_Osnovy_Deontolohii.pdf).
- Овчарук О. В. (2014). Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: К.І.С. (Ovcharuk O. V. (2014). Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives. Kyiv: K.I.S.).
- Тюптя О. (2000). *Комунікативна компетентність особистості. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник /*

Ред. кол. Софій Н. (голова), Єрмаков І. (керівник авторського колективу і науковий редактор), та ін. Київ: Контекст. (Турчута О. (2000). *Communicative competence of the individual. Steps to competence and integration into society: scientific and methodological collection* / Ed. number Sofiy N. (chairman), Yermakov I. (head of the author's team and scientific editor), and others).

Федоренко Ю С. (2002). Комуникативна компетенція як найважливіший елемент успішного спілкування. *Рідна школа, 1, 63–65*. (Fedorenko YU S. (2002). Communicative competence as the most important element of successful communication. *Ridna shkola, 1, 63–65*).

Чукавіна Т. Е. (2018). *Педагогічне спілкування як умова активізації навчальної діяльності студентів вищих медичних навчальних закладів*. (дис. ... канд. псих. наук. 19.00.07). Київ (Chukavina T. E. (2018). *Pedagogical communication as a condition for the activation of educational activities of students of higher medical educational institutions*. (PhD thesis). Kyiv

SUMMARY

Lysytsia Dmytro, Lysytsia Yulia. Justification of the need to develop the communication competence of the dentist in the process of interaction with medical staff.

The paper examines the theoretical aspects of the implementation of the competence approach in the system of higher medical education of Ukraine. Emphasis is placed on the formation of communicative competence based on deontology, medical ethics in the cooperation of a dentist with his assistant, dental hygienists, dental technicians. The paper examines the theoretical aspects of the implementation of the competence approach in the system of higher medical education of Ukraine. Emphasis is placed on the formation of communicative competence based on deontology, medical ethics in the cooperation of dentists with their assistants, dental hygienists, dental technicians. The existing definitions of concepts: "communicative competence", "deontology", "medical ethics" are highlighted.

The article also discusses the basic principles that all members of the dental team must follow. The key moments in communication, the behavior of the dentist in relation to colleagues, as well as his place in the dental team are determined.

The work highlights compliance with the principles of ethics and deontology between medical professionals and the patient.

Key words: *communicative competence, training of dentists, deontology, medical ethics, dental hygienist, dental technician, dental assistant, group training.*

УДК 378

Микола Лохоня

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-0778-252X

DOI

КРИТЕРІЇ РІВНЕВОЇ ГОТОВНОСТІ ТА ПОКАЗНИКІВ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена характеристиці критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх викладачів до формування іміджу закладу вищої освіти. Презентовано компоненти критеріїв та відповідні їм показники. Узагальнено та представлено етапність процесу та рівні готовності (низький, середній,